

VARHAINEN TUKI VANHEMMUUTTA TUKEMASSA
Perhetyön piirissä olevien varhaiskasvatusikäisten lasten
vanhempien kokemuksia varhaisesta tuesta

Terhi Kujanpää

VARHAINEN TUKI VANHEMMUUTTA TUKEMASSA
Perhetyön piirissä olevien varhaiskasvatusikäisten lasten
vanhempien kokemuksia varhaisesta tuesta

Terhi Kujanpää c10967
Opinnäytetyö, kevät 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) +
lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kujanpää, Terhi. Varhainen tuki vanhemmuutta tukemassa. Perhetyön piirissä olevien varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kokemuksia varhaisesta tuesta. Helsinki, kevät 2013, 36 sivua, 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan pätevyys.

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Keski-Uudenmaan Perheasema Purjeen Tuulikumpu-yksikön kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Purjeen perhetyön piirissä olevien varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kokemuksia varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön merkityksestä vanhemmuuteen. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kokemuksia siitä, miten vanhemmuutta voidaan tukea tehokkaammin varhaisen tuen keinoin. Opinnäytetyö pyrki selvittämään varhaisen tuen kehittämistarpeita.

Opinnäytetyössä käytettiin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen keinoja. Tutkimusaineiston keruu opinnäytetyöhön suoritettiin haastattelemalla kolmea Perheasema Purjeen perhetyön piirissä olevaa varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhempaa syksyllä 2012. Laadullisen tutkimuksen aineistosta nostetut tutkimustulokset analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimustulosten mukaan esille nousi vahvasti ennaltaehkäisevän perhetyön ja varhaisen tuen tarve varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmuuden tukijana. Matalankynnyksen palvelujen merkitys vanhemmuuden tukemiselle on suuri. Palvelujen oikea-aikaisuus ja palvelunohjauksen merkitys vanhemmuuden tueksi vahvistui. Nykyiset ennaltaehkäisevät perhetyön palvelut ja varhainen tuki koettiin riittämättöminä tukemaan vanhempien jaksamista.

Tulosten perusteella ennaltaehkäisevää perhetyötä ja varhaista tukea vanhemmuutta tukemassa tulisi kehittää ja palveluja monimuotoistaa tukemaan perheiden yksilöllisiä tarpeita. Oikeiden palvelujen ja oikea-aikaisen tuen saaminen vanhemmuuteen koettiin hankalaksi. Erityisesti tuloksissa tuli esiin avun saamisen vaikeus perheiden kriisitilanteissa sekä tukiverkkojen puute.

Asiasanat: ennaltaehkäisevä perhetyö, varhainen tuki, vanhemmuus, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Kujanpää, Terhi. Early support supporting parenthood. Experiences of early support from the parents of early-age children who are in the circle of preventive family services. 36 p., 1 appendice. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Kindergarten teacher.

This thesis has been made co-operative with Keski-Uudenmaan Perheasema Purje Tuulikumpu. The aim of this thesis was to survey experiences of early support and preventive family services from the parents of early-age children. Parents were in the circle of preventive family services in Purje and this thesis surveyed their opinions about the support's significance to their parenthood. The purpose of this thesis was to survey from parents of early-aged children how their parenthood can be supported more efficiently. This thesis tries to clarify how to improve early support.

This was a qualitative study. The material of this thesis was collected by interviewing three customer parents of Purje in autumn 2012. Results of the study were analyzed using analysis of the content method.

Results of the thesis show that early support and preventive family services are an important part of supporting parenthood of early-age children. Significance of services to support parenthood is important. Also right-timed services and case management has a major part. Services at the moment were experienced inadequate.

Based on results of the thesis, preventive family services and early support of parenthood should be developed. Services should be multiform to support families' individual needs. Right services in the right time were experienced difficult. Especially results show that it's difficult to get support in family crisis and the lack of support from the family.

Keywords: preventive family services, early support, parenthood, qualitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PERHETYÖ JA VARHAINEN TUKI	7
2.1 Perhetyö	7
2.2 Perhetyö Purjeessa	9
2.3 Ennaltaehkäisevä perhetyö ja varhainen tuki	11
3 VANHEMMUUS	14
3.1 Vanhemmuus	14
3.2 Varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhemmuuden haasteet	15
3.3 Vanhemmuuden tukeminen ennaltaehkäisevän perhetyön keinoin.....	17
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
4.1 Tutkimuksen tarkoitus.....	18
4.2 Tutkimuskysymykset	19
4.3 Tutkimuksen toteutus	19
4.4 Tutkimusmenetelmä	21
4.5 Tutkimuksen analysointi	22
5 TUTKIMUSTULOKSET	24
5.1 Haastateltavien ennakkotiedot.....	24
5.2 Palvelujen kattavuus vanhemmuutta tukevana tekijänä	25
5.3 Haastateltavien kehittämissuhteita	26
6 TULOSTEN YHTEENVETO.....	28
6.1 Tulosten yhteenveto	28
6.2 Kehittämissuhteet	29
7 POHDINTA	30

LÄHTEET32

LIITE 1: Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia ja kartoittaa Keski-Uudenmaan Perheasema Purjeen perhetyön piirissä olevien varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kokemuksia varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön merkityksestä vanhemmuuteen. Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa millaisia kehittämistarpeita tämänhetkisellä varhaisella tuella ja ennaltaehkäisevällä perhetyöllä on. Tutkimuksessa kartoitettiin nykyisten palvelujen riittävyttä tukea varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempia jaksamaan vanhemman roolissa sekä kartoitettiin millaisia palveluja vanhemmat kokivat tarvitsevansa tukemaan vanhemmuutta ja ennaltaehkäisemään uupumusta vanhempana. Varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön rooli vanhemmuuden tukijana on merkittävä. Tuen puute saattaa ajaa perheen lastensuojelun piiriin.

Opinnäytetyön aihe pohjautuu oman työpaikkani Perheasema Purjeen toiminnanjohtajan tilaukseen. Toiminnanjohtajan toiveesta aloin tutkimaan varhaisen tuen merkitystä vanhemmuutta tukevana tekijänä sekä kartoittamaan ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämistarpeita. Purje tarjoaa avoimuuden perhetyötä kohdennetusti perheille ja aiheita oli helppo lähestyä oman työnkuvani pohjalta. Työskentelen Perheasema Purjeen Tuulikumpu-yksikössä, jossa teemme moniammatillista perhetyötä lastensuojelun piiriin kuuluvien asiakasperheiden ja lasten kanssa. Tutkimuksella kartoitetaan mitä Purjeen asiakasperheet olisivat kaivanneet lisää oman vanhemmuutensa tukemiseen ennen kuin heistä tuli lastensuojelun asiakkaita. Tavoittelen työlläni sosionomi (amk) + lastentarhanopettajan pätevyyttä, joten rajasin tutkimuksen koskemaan varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempia.

Opinnäytetyön tutkimustulokset ovat hyödyksi Perheasema Purjeen perhetyön kehittämisessä. Tulokset voivat hyödyttää myös asiakasperheiden kotikuntia, jotka ovat Purjeen asiakkaita. Työ pureutuu erityisesti varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämistarpeisiin antamalla vanhemman kokemusasiantuntijuuden äänen kuuluviin. Uskon, että kaikki, jotka työskentelevät kyseisten asioiden parissa, voivat saada työstäni arvokkaita kehittämisideoita omaan työhönsä.

2 PERHETYÖ JA VARHAINEN TUKI

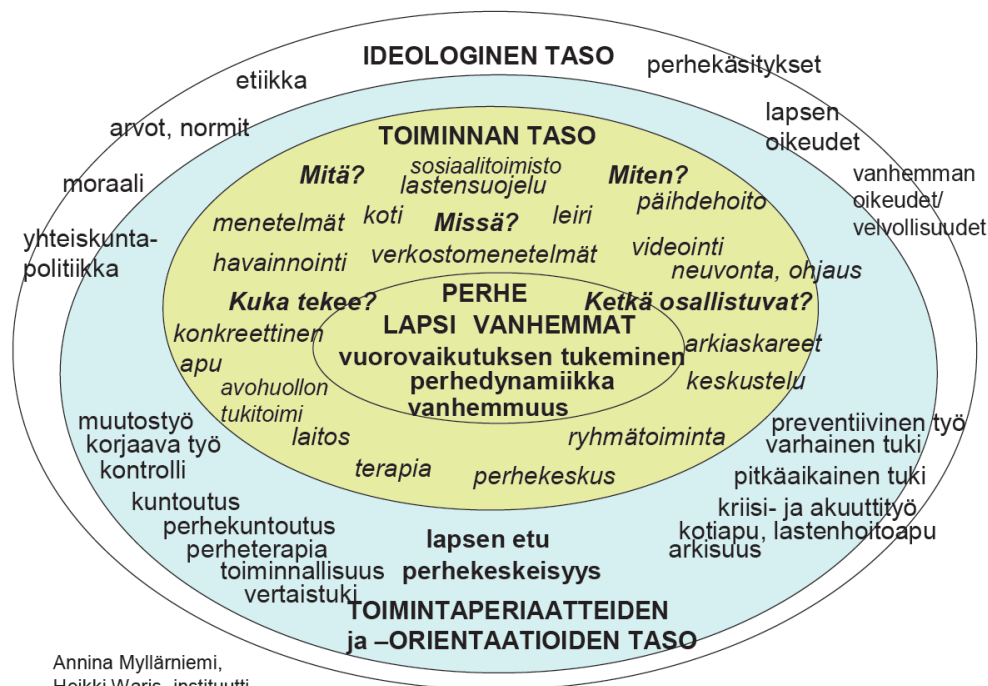
2.1 Perhetyö

Perhetyön määritelmää pidetään epäselvänä, sillä perhetyö voidaan käsittää monella eri tavalla. Perhetyönä voidaan Vuoren & Nätkinin (2007) mukaan pitää työtä, jolla tähdätään perheiden hyvinvointiin. Työntekoa tulisi ohjata huoli perheestä ja työtä pitäisi tehdä koko perheen tai sen jäsenten kanssa. Perhetyöllä ehkäistään perheiden ongelmia ja pyritään korjaamaan jo syntyneitä ongelmia. Perhetyön keinoin annetaan perheelle neuvoja ja tuetaan vanhempia kasvattajina. Perhetyöllä pyritään yhdistämään perhe, mutta jos sen katsotaan olevan mahdotonta, voidaan perhetyön keinoin esimerkiksi kasvatuksellisista syistä sijoittaa lapsi toiseen perheeseen tai lastensuojelulaitokseen. (Vuori & Nätkin 2007, 7–8.) Perhetyö on tavoitteellista työskentelyä perheiden tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa ja erityisesti perheen tukemista muutostilanteissa. Perhetyön tulisi tukea perheitä joustavasti eri tilanteissa perheen tarpeiden mukaisesti. Perhetyö on erilaista riippuen toimijasta. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 10.) Perhetyön sisältö ja työmuodot vaihtelevat sen mukaan, mikä palveluntarjoaja perhetyötä tekee (Järvinen ym. 2007, 33). Perhetyö on määritelty uudessa lastensuojelulaissa avohuollon tukitoimeksi (Järvinen ym. 2007, 11). Avohuollon tukitoimilla lastensuojelussa tarkoitetaan palveluja, jotka suunnitellaan yhdessä palvelun tarjoajan ja perheen kanssa perheiden tai lapsen tarpeita vastaaviksi palveluiksi. Näitä tukimuotoja voivat olla perhetyö, toimeentulon ja asumisen turvaaminen, perheen ja lapsen ongelmatilanteen selvittäminen, lapsen tai perheen kuntoutumista tukevat palvelut, tukihenkilö tai -perhe, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. (Sosiaali- ja terveysministeriö i.a.) Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta on työtä, joka täydentää lastensuojelussa toimivien ammattityöntekijöiden työtä. Tukihenkilö tapaa lasta tai perhettä yhteisen tekemisen merkeissä yleensä perheen kotona tai elinympäristössä. Tukiperhetoiminnassa tuettava lapsi osallistuu tukiperheen arkeen tukiperheen kotona. (Sosiaaliportti i.a.)

Perhetyötä tehdään monella eri tavalla. Perhetyö on moniammatillista työtä, jota tehdään eri sektoreilla. Julkinen sektori, järjestöt, seurakunnat ja yritykset tekevät perhetyötä. Esimerkkinä perhetyön toteuttajista ovat lastensuojelulaitokset, sosiaalitoimistot, neuvolat, päiväkodit, koulut, sairaalat, perhe- ja kasvatusneuvolat, kirkot sekä kotipalvelu. (Vuori & Nätkin 2007, 7.) Perhetyötä tekevät perhetyöntekijät työskentelevät eri palveluntuottajien alaisuudessa. Perhetyöntekijä voi työskennellä kunnissa, päivähoidossa, neuvolassa tai lastensuojelulaitoksessa. (Reijonen 2005, 3.) Perhetyö on moninaista työtä ja sen muoto riippuu toimijasta. Perhetyö voi olla ennaltaehkäisevää ennen lastensuojelun asiakkuutta tai se voi olla lastensuojelun perhetyötä tai jotakin siltä väliltä. Perhetyö puhekielessä ei automaattisesti tarkoita lastensuojelun perhetyötä. Perhetyön tavoitteet, työmuodot sekä palvelun tarjoaja ovat perheiden kohdalla erilaisia.

Perheissä tuen ja palvelujen tarve vaihtelevat. Kaiken perhetyön keskeisenä tavoitteena on perheen itsenäinen selviytyminen arjessa ja perheen hyvinvoinnin lisääminen. (Järvinen ym. 2007, 10–15.) Myllärniemi (2007) kuvaa perhetyön konteksteja näin:

Perhetyön kontekstit

Kuvio 1.

2.2 Perhetyö Purjeessa

Keski-Uudenmaan Perheasema Purje Oy on yksityinen lasten- ja nuorten laitoshoidon sekä avohuollon perhetyön palveluita tarjoava keskus. Purjeella on kaksi eri yksikköä, Tuulikumpu Sipoon Talmassa ja Metsärinne Sipoon Vanikonmäessä. Tuulikummun yhteydessä on pienempi kiinteistö, ”pikkutalo” varattuna perhetyötä varten. Kiinteistö mahdollistaa monipuoliset palvelut ja -toiminnan. Purjeen perhetyötä tehdään perheen kotona arkiympäristössä, eri yksiköiden sisällä ja erityisesti perhetyölle varatussa kiinteistössä. (Junnila 2010, 3–5.)

Kuva 1. Keski-Uudenmaan Perheasema Purje: Tuulikumpu.

Perheasema Purjeen perhetyön lähtökohtana on sosiaalityöntekijän huoli perheestä. Perhetyöllä pyritään vahvistamaan vanhemmuutta ja edistämään vuorovaikutussuhteita perheen sisällä. Tätä kautta pyritään ennaltaehkäisemään huostaanottoja. Perhetyö on yksilöllistä ja kunkin perheen kohdalla räätälöidään hoito tarpeen mukaan. Perhetyöllä tulee olla tavoitteet, jotka sovitaan yhdessä perheen kanssa. Sosiaalityöntekijän kanssa pidetään

tiivisti yhteyttä perheiden asioissa. Läheisverkoston työskentelyyn mukaan ottaminen on mahdollista, jos perhe toivoo niin. (Junnila 2010, 11–12.)

Perheasema Purjeen perhetyöllä tuetaan vanhemmuutta sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhdetta. Perhetyö on keskustelua vanhempien ja perhetyöntekijöiden välillä. Vanhemmille pyritään antamaan lapsen kasvatukseen ohjausta ja neuvontaa. Lisäksi perhetyö on toiminnallista. Purjeessa järjestetään perheretkiä ja leirejä sekä tuetaan lapsia harrastetoimintaan. Vanhemmille järjestetään mahdollisuuksia vapaa-aikaan ottamalla perhetyön piirissä olevien perheiden lapsia hoitoon Tuulikumpuun ja samalla pihamaalla sijaitsevaan erilliseen rakennukseen, ”pikkutaloon”, joka on erityisesti varattu perhetyötä varten. Purjeen perhetyön aikana perheestä etsitään vahvuuksia arjesta selviytymiseen. Lisäksi perhetyön tarkoituksena on kartoittaa hoidon aikana yhteiskunnan tarjoamia tukiverkkoja perheelle. (Junnila 2010, 11.)

Perhetyötä Purjeessa tekevät erityisesti perhetyöntekijät. Jokainen työryhmän jäsen osallistuu perhetyöhön osaltaan ollessaan työvuorossa. Kaikkien tehtävänä on huolehtia lasten hyvinvoinnista sekä antaa tarvittavaa tukea vanhemmille. Perhetyötä suunnitellaan ja kehitetään jatkuvasti vastaamaan perheiden tarpeita. (Junnila 2010, 11–14.)

Kuva 2. Keski-Uudenmaan Perheasema Purje: Tuulikumpu. Taustalla perhetyölle varattu ”pikkutalo”.

2.3 Ennaltaehkäisevä perhetyö ja varhainen tuki

Ennaltaehkäisevällä perhetyöllä ei ole tarkkaa määritelmää vaan se on uusi käsite. Käsitteellä tarkoitetaan hoitotieteen näkökulmasta toimintaa, joka pyrkii elämänlaadun, terveyden ja voimavarojen edistämiseen. (Pietilä, Vehviläinen-Julkunen, Häggman-Laitila & Saastamoinen 2001, 10.) Ennaltaehkäisevällä perhetyöllä tarkoitetaan yleisessä puheessa kuntien neuvolaa, kotipalvelua ja päivähoitoa. Ennaltaehkäisevän perhetyön käsite liitetään myös lastensuojelun avohuollon perhetyöhön. Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on tukea perheiden jaksamista arjessa ja opastaa perheitä etsimään omia voimavaroja jaksamisen tueksi. Tarkoituksena on tukea perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä perheiden muutostilanteissa kohtaamia riskitekijöitä. Asiakasperheinä ennaltaehkäisevässä perhetyössä on perheet, jotka odottavat lasta sekä perheet, joissa on varhaiskasvatusikäisiä eli alle kouluikäisiä lapsia, vastasyntyneestä kahdeksan vuotiaaksi. (Järvinen ym. 2007, 32–38.) Perhetyön päätavoitteena on perheiden ongelmien ennaltaehkäisy, ongelmien varhainen havaitseminen sekä perheille tarjottava tuki tai tarvittaessa varhainen puuttuminen. Ensisijaista on edistää perheiden

elämänhallintaa ja arjen sujumista. Perhetyön tulee tukea vastuullista vanhemmuutta ja toimia varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhemman kumppanina kasvatustyössä. (Helminen 2006, 10.) Tässä opinnäytetyössä tarkoitan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä kertoessani nimenomaan kuntien tarjoamia matalankynnyksen, kaikille lapsiperheille suunnattuja, palveluita ja varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmille tarjottavia palveluja.

Lasten neuvoloiden perhetyön tavoitteena on keskustelemalla vahvistaa vanhempia ja heidän voimavarojaan varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattajina. Neuvola tukee vanhemmuutta ja pyrkii vastaamaan vanhempia arveluttaviin haasteisiin. Neuvolan tavoitteena on tukea lasten sekä perheiden hyvinvointia. Erityisesti neuvolat tukevat lasten hyvää ja tervettä kasvua ja kehitystä perheiden ja lasten määräaikaistapaamisten avulla. Neuvolan ja kotipalvelun perhetyön erona on, että neuvolan perhetyöntekijä ei tarjoa lapsiperheille kodin- tai lastenhoitoapua. Lastenneuvoloihin on suositeltu perhetyön lisäämistä, kaikissa kunnissa se ei ole toteutunut. Perhetyöntekijän rooli neuvolassa on tukea perheitä tilanteissa, jotka edellyttävät toistuvia kotikäyntejä. Perhe voisi tarvita perhetyöntekijää kotiin vanhemman ollessa väsynyt, epävarma vanhemmuudessaan tai lapsen käyttäytyessä uhmakkaasti. (Järvinen ym. 2007, 39.) Neuvolapalvelut ovat perheille maksuttomia.

Lapsiperheille on kunnissa tarjolla kotipalvelua. Palvelu sijoittuu kunnissa yleensä sosiaalitoimen alaisuuteen. (Järvinen ym. 2007, 35.) Sosiaalihuoltolaissa on määritelty, että kuntien velvollisuutena on huolehtia sosiaalipalveluista kuten kotipalvelusta (Finlex i.a.). Kunnat järjestävät kotipalvelun omana palvelunaan tai ostopalveluna. Kotipalvelun tarkoituksena on tarjota perheille palveluja erityisen perhetilanteen muutoksen johdosta. Muutoksella tarkoitetaan perheen toimintakyvyn alentumista jonkun erityisen syyn vuoksi, jolloin perheen omat käytettävissä olevat voimavarat selkeästi heikkenevät. Kotipalvelun tarkoituksena on tukea perhettä hetkellisesti toimintakyvyn paranemiseen saakka. Kotipalvelu on pääsääntöisesti perheille maksullista, mutta sitä voidaan myöntää maksutta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Harkinnanvaraista maksutonta kotipalvelua voidaan myöntää myös ennaltaehkäisevänä perhetyön palveluna. Kuntien kotipalvelun minimimäärää ei

ole säädetty. (Järvinen ym. 2007, 35.) Kotipalvelun määrä nykyisellään on todettu lapsiperheiden osalta riittämättömäksi. Palvelun merkitys varhaisen tuen muotona on osoitettu kiistattomaksi. Kotipalvelu helpottaa lapsiperheiden elämäntilanteita. Toiminta täytyy arvioida uudelleen. (Heino 2008, 37.)

Laman merkitys 1990-luvun alussa oli merkityksellinen suomalaisten lapsiperheiden elämään. Kunnat supistivat palvelujaan rahoituksen murentuessa ja samaan aikaan perheiden tarve saada tukea kasvoi. Stakesin ja kuntaliiton teettämässä raportissa pureudutaan laman aiheuttamiin ongelmiin lapsiperheiden elämissä. Selvitys laman seurauksista osoitti, että lama heijastui etenkin lapsiperheissä. Valtio oli laman seurauksesta heikentänyt lapsiperheiden asemaa alentamalla eri tukia ja etuuksia, joita lapsiperheillä oli käytössä. Selvityksen mukaan lapsiperheiden taloudellinen asema heikentyi laman myötä muita väestöryhmiä enemmän. Selvityksessä kerrottiin, miten pienten lasten perheet, alle kouluikäisten lasten perheet, ovat olleet vaikeimmassa asemassa, sillä 1990-luvun lamasta tehdyn tutkimuksen mukaan pienten lasten perheissä oli eniten työttömyyttä, asunto- ja opintolainoja. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1996, 7–15.)

Päivähoidon perhetyö pyrkii tukemaan perheiden arkea, vanhemmuutta ja lasten kasvatusta. Päivähoidon perhetyö on yksilöityä perhekohtaista työtä ja sen tarve arvioidaan erityisesti perheiden muutostilanteiden mukaan. Päivähoidon perhetyöntekijä toimii yhteistyössä vanhempien, päiväkodin kasvattajien, neuvolan ja mahdollisesti sosiaalityön kanssa. Päivähoidon perhetyö pureutuu voimavarojen löytämiseen ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen. (Sosiaaliportti i.a.) Päivähoidon perhetyö on ennaltaehkäisevä perhetyön muoto, joka on osa varhaiskasvatuspalveluja. Päivähoidolla tulee olla oma perhetyöntekijä tai päivähoiton henkilöstöä, joka tekee perhetyötä muun perustyön rajoissa. Päivähoidon perhetyö on perheille maksuton matalankynnyksen palvelu. Perhetyön lähtökohtana päivähoitossa on kasvattajan tai vanhemman huoli perheen tai lapsen hyvinvoinnista. Perhetyöntekijä tapaa lasta sekä vanhempaa ja työskentelee yksilöllisesti perheen tarpeiden mukaan mahdollisesti yhteistyössä eri tahojen kanssa. (Järvinen ym. 2007, 40–43.)

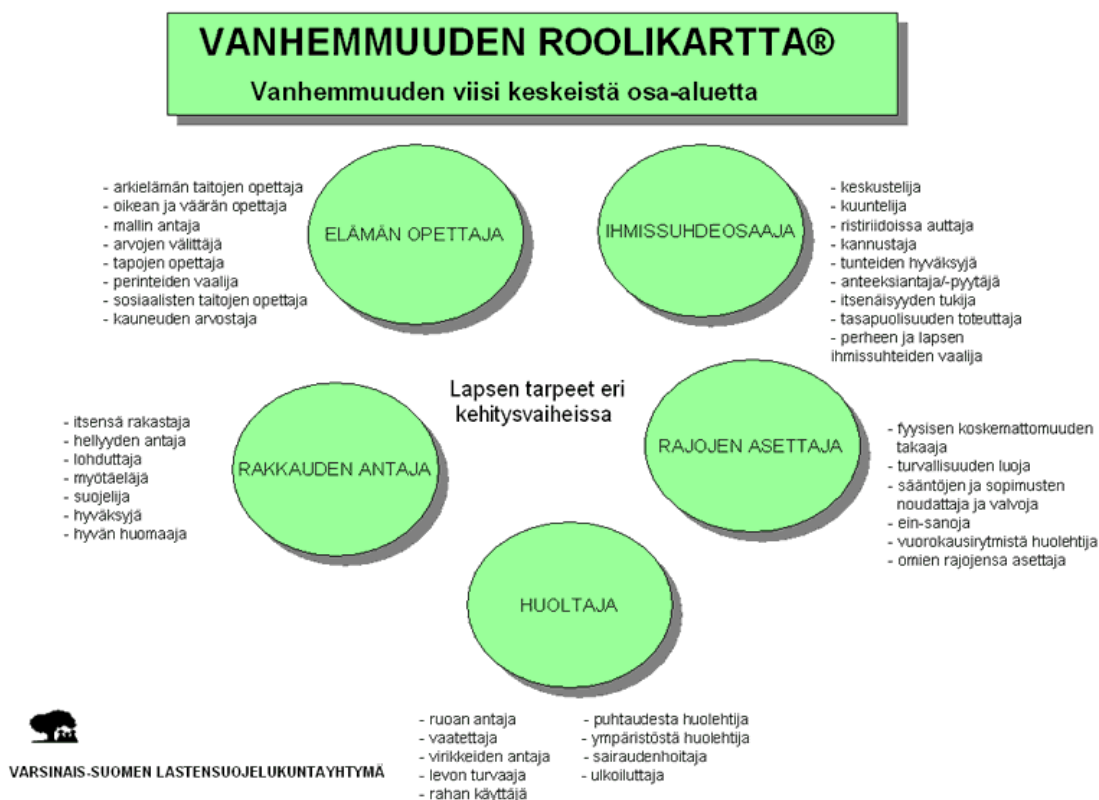
3 VANHEMMUUS

3.1 Vanhemmuus

Vanhemmuus on sitoutumista lapsen kasvattajaksi. Lapsen kasvattajana sekä vanhempana halutaan antaa lapselle parasta. Lapsen vanhempana oleminen on haasteellista ja tärkeää. Kasvatustiede ja kasvatuskäytännöt ovat menneet viime vuosikymmeninä huimaa vauhtia eteenpäin. Vanhemmuus ei ole pelkästään kasvatustieteiden tuloksien soveltamista lapseen vaan vanhemmuus merkitsee lapsesta välittämistä sekä huolehtimista. Kasvattajan rooli vanhemmalle ei ole kasvatuksen asiantuntijan ammattirooli. Vanhemman kasvattajana tulee antaa lapselle läsnäoloa, tukea, rakkautta ja arvostusta. Vanhemman tulisi luottaa omaan vaistoonsa ja kokemusasiantuntijuuteensa oman lapsensa vanhempana. Vanhemman oma kokemus ja harkinta ovat tärkeämmät ohjeet lasten kasvatuksessa kuin tieteiden muuttuvat tulokset. Vanhemman sitoutuminen lapseen on elämän mittainen kasvatustieteen projekti. (Heikkilä & Luumi 2003, 102–105.) Sitoutuminen vanhemmuuteen tulee olla elinikäistä. Vanhemmuus on keskeneräinen prosessi. Vanhemmuutta vaalitaan vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutussuhteessa, jonka tulisi olla vastavuoroista. Vanhemmuuteen kasvetaan äitiyden tai isyyden mukana, ymmärrys omasta vanhemmuudesta tarvitsee aikaa. Yhteinen elämä ja arki lapsen kanssa vahvistavat vanhemmuutta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 124.)

Vanhempana toimimisen vaatimukset ovat jatkuvassa murroksessa. Alati muuttuva kulttuuri- ja toimintaympäristö tuo mukanaan uusia haasteita. Muuttuva ympäristö mahdollistaa uudenlaisia asioita, mutta myös tuo vaatimuksia ja stressitekijöitä vanhemmuuteen. Vanhemmat ovat aiempaa tietoisia kasvatustehtävästään, mutta tehtävää uhkaavat perheen sisäiset ja ulkopuoliset vaaratekijät. Vanhemmuutta ympäröivät erilaiset odotukset. Eriikäisten lasten vanhemmilta odotetaan erilaisia asioita. Perhe-elämään kohdistuvat muutokset heijastuvat vanhemmuuteen entistä herkemmin. Eriyisesti työelämän muutosten sanotaan heijastuvan vanhemman jaksamiseen. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen tuo tänä päivänä

vanhemmuuteen haasteita. Muita vanhemmuutta uhkaavina tekijöitä pidetään sosiaalisten tukiverkostojen puutetta sekä perherakenteiden moninaistumista. (Rönkä & Kinnunen 2002, 4–7.) Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä on kehittänyt Vanhemmuuden roolikartan avuksi jäsentämään vanhemman roolia (Sosiaaliportti i.a.).

Kuvio 2. Vanhemmuuden roolikartta.

3.2 Varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhemmuuden haasteet

Vanhemmilta vaaditaan eri ikäkausina erilaista vanhemmuutta (Järvinen ym. 2007, 126). Varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhemmalta vaaditaan erilaisia asioita. Pieni lapsi tarvitsee vanhempaansa konkreettisesti lähes jatkuvasti. (Hermanson & Martsola 2006, 34.) Vanhemman tehtävänä on tuoda varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhemmuuteen ja lapsen sekä vanhemman varhaiseen vuorovaikutukseen yksilölliset ominaisuutensa. Vanhempi tuo lapsen ja itsensä väliseen suhteeseen oman henkilö- ja perhehistoriansa sekä

omat varhaiset vuorovaikutuskokemukset ja muistot, jotka luovat pohjaa lapsen tasaiselle kasvulle ja kehitykselle sekä vanhemmuudelle. On normaalia, että vanhemmuus on ajoittain raskasta ja jokainen vanhempi on välillä väsynyt. Varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhemman jatkuva reagoimattomuus voi johtaa lapsen minäkuvan negatiiviseen kehittymiseen. On vanhempia, jotka eivät osaa iloita lapsesta ja keskittyvät muuhun. Pienen lapsen vanhemman tukiverkoston merkitys on suuri. Vanhempi tarvitsee läheisiä ihmisiä ympärilleen tuekseen ja oman vanhemman roolissa jaksamisen tueksi. Vanhemmalla tulee olla mahdollisuus puhua ja jakaa vanhemmuuden herättämiä tunteita. Vanhempaa tulee tukea iloitsemaan onnistumisen kokemuksista sekä antaa mahdollisuus kertoa myös väsymyksestä. Varhaisen tuen merkitys korostuu, kun vanhempi osoittaa uupumuksen merkkejä vanhemmuudessa, joka voi johtaa lapsen kasvun ja kehityksen vaaruntumiseen. Uupuminen on vanhemman väsymistä vanhemman roolissa toimimiseen. (Järvinen ym., 2007, 147–149.)

Vanhemmuuteen kohdistuu valtavia odotuksia. Pienen lapsen vanhemman voi olla vaikeaa selviytyä työelämän haasteista, omasta parisuhteesta sekä oman elämän toteutumisesta. Vanhempi kokee väsymystä, riittämättömyyttä, syyllisyyttä, pelkoja ja toiveita. Vanhemmalla pitäisi olla voimavaroja, joista ammentaa voimia niiden ollessa lopussa. Arjen loputon sovittelu, joustaminen ja järjesteleminen ei aina anna mahdollisuutta etsiä jaksamista vanhemmuuden tueksi. Pienen lapsen vanhemman arjen täyttävät valvotut yöt, väsymys, loputtomat kotityöt, huolentäyteiset päivät ja muut arjen kiireet. (Rönkkö & Rytönen 2010, 126.)

Enemmistö lapsiperheiden vanhemmista on palkkatyössä. Työn ja perheen yhteensovittaminen on haastavaa. Työttömyys lapsiperheiden keskuudessa on tänä päivänä muuta väestöä keskimääräisesti harvinaisempaa, vaikka 1990-luvun laman aikana työttömyysaste lapsiperheiden kesellä oli suurta. Perhe ja työ edistävät ihmisten hyvinvointia. Molemmat vaativat vanhemmalta aikaa sekä jaksamista osakseen ja niiden yhteensovittaminen on ajoittain haasteellista. Lasten ollessa pieniä, varhaiskasvatusikäisiä, usein toinen vanhemmista on talouden salliessa kotona. Kokopäivätyössä olevien pienten lasten vanhemmat

viettävät keskimääräisesti vähemmän aikaa lastensa kanssa kuin kotona olevat vanhemmat. Noin kolmasosa kokopäivätyössä käyvistä vanhemmista kertoo viettävänsä liian vähän aikaa lapsensa kanssa. (Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 38–44.) Harvassa perheessä on taloudellisesti varaa vanhemman olla kotona varhaiskasvatuskäisen lapsen kanssa pidempään kuin kolme vuotta. Laman aikaan 1990-luvun alussa työttömyyden kasvaessa kysyntä lasten päivähoidolle laski. Kotihoidontuki on mahdollistanut lasten hoidon kotona. (Salmi ym. 1996, 73–76.) Mielekkään päivähoidon löytäminen voi olla vaikeaa lapselle. Lapset ovat erilaisia ja tarvitsevat yksilöllistä hoitoa. Laadukkaan päivähoidon kysyntä on laman jälkeen kasvanut ja kunnissa on tilaa yksityisille toimijoille, jotka tarjoavat kohdennettua päivähoitoa, esimerkiksi taide-, luonto- ja liikuntapainotteiset päiväkodit. (Kerava i.a.)

3.3 Vanhemmuuden tukeminen ennaltaehkäisevän perhetyön keinoin

Vanhemmuutta pyritään tukemaan ennaltaehkäisevän perhetyön ja varhaisen tuen keinoin. Ennaltaehkäisevässä perhetyössä painottuu erityisesti varhaisen tuen merkitys. Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on ehkäistä lyhytaikaisissa elämän muutostilanteissa esiintyvät riskit ennalta. Monet eri tahot auttavat perheitä löytämään omat voimavaransa ja perheiden arkea tuetaan eri palveluilla. (Järvinen ym. 2007, 35.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiperhe-projektin 1996–2000 tutkimustulokset osoittivat, että ehkäisevä perhetyö oli lisännyt tutkimusperheiden elämänlaatua. Perheissä vanhemmuus, lasten kasvatus sekä parisuhde olivat kohentuneet perhetyön myötä. Varhaisella tuella ja ehkäisevällä perhetyöllä oli tutkimuksessa ollut selkeä merkitys lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääntymiseen. Parhaimmillaan perheiden negatiiviset elämäntapahtumaketjut oli onnistuttu katkaisemaan. (Heino 2008, 37.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien kokemuksia ja ajatuksia ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ja varhaisesta tuesta. Opinnäytetyössä kuuluu vanhempien ääni varhaiskasvatusikäisten lasten kasvatuksen kokemusasiantuntijoina. Opinnäytetyössä tutkin, miten varhaiskasvatusikäisten lasten perheitä ja vanhempia voidaan tukea ennen vanhemman tai vanhempien uupumista. Miten ennaltaehkäisevää perhetyötä ja varhaista tukea voidaan kehittää toimivammaksi palvelemaan vanhempien ja perheiden yksilöllisiä tarpeita.

Tavoitteena oli antaa Perheasema Purjeen työntekijöille kokemuksellista tietoa asiakaskunnaltaan varhaisen tuen tarpeesta ja sen merkityksestä vanhemmuuden tukemiseen. Tutkimuksen pohjalta voi miettiä konkreettisia keinoja ja kehittämisideoita ennaltaehkäisemään varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien uupumista. Tutkimuksen pohjalta Perheasema Purjeen perhetyötä voidaan kehittää vastaamaan paremmin vanhempien ja perheiden tarpeita. Tutkimukseni soveltuu myös käytettäväksi kuntien sosiaalitoimessa ja sen perhetyössä. Uskon, että myös muut ennaltaehkäisevän perhetyön ja varhaisen tuen palvelut voivat hyötyä tutkimuksestani.

Opinnäytetyön tutkimusaihe on tärkeä Perheasema Purjeen perhetyön kehittämiselle sekä itselleni tutkijana ja Purjeen työntekijänä. Tutkimuksella on merkitystä oman ammatillisen kasvun kehittymiselle ja uskon sen edistävän sekä vahvistavan omaa yksilöllistä perhelähtöistä työskentelytapaa. Tutkimusta aloittaessani minun oli tärkeää huomioida oma roolini Purjeen työntekijänä suhteessa haastateltuihin vanhempiin.

4.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuksen lähtökohtana oli tutkimuskysymykset, mihin tutkimuksellani pyrin vastaamaan. Tutkimuksella pyrin selvittämään millaisesta tuesta perheet kokivat hyötyvänsä. Tutkimuksella halusin selvittää vanhempien kokemuksia siitä, ovatko varhaisen tuen palvelut onnistuneet ennaltaehkäisemään vanhempien uupumista ja auttaneet jaksamaan arjen pyörittämisessä. Tutkimuksella pyrin selvittämään onko kunnan ja yksityisten toimijoiden ennaltaehkäisevä perhetyö ollut riittävää.

Pyrin selvittämään tutkimuksellani myös konkreettisia asioita, esimerkiksi sitä, mitä vanhemmat toivovat varhaiselta tuelta ja ennaltaehkäisevältä perhetyöltä, jotta palveluja voidaan kehittää perheiden ja vanhempien oikeita tarpeita vastaaviksi. Mitkä olisivat olleet niitä keinoja ja tukimuotoja, jotka tekisivät varhaisen tuen riittäväksi, eikä tarvittaisi lastensuojelun perhetyön puuttumista vanhemmuuteen esimerkiksi elämän kriisitilanteissa. Halusin tutkimuksellani saada vastauksen siihen, millaisen tuen turvin varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmat jaksavat pyörittää lapsiperheen arkea ilman uupumuksen uhkaa. En halunnut kartoittaa tutkimuksellani perheiden ongelmia tai tämän hetkistä tilaa. Halusin keskittyä vain hetkeen, jona ennaltaehkäisevä perhetyö sekä varhainen tuki ei riittänyt vaan tarvittiin lastensuojelun perhetyön tukea vanhemman uuvuttua.

4.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Keski-Uudenmaan Perheasema Purjeen Tuulikumpu – yksikön kanssa. Yhteistyö opinnäytetyön ohjaajan, Purjeen toiminnanjohtajan ja tutkimuksen tekijän välillä on ollut luontevaa. Tutkijana on ollut helppo lähestyä eri yhteistyötahoja, jotka ovat olleet valmiita tutkimuksen toteuttamiselle.

Tutkimuskysymyksien pohjalta halusin lähteä haastattelemalla keräämään tutkimusaineistoa Perheasema Purjeen asiakasperheiltä. Tutkimuskysymysten

pohjalta valitsin aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Tutkimuskysymysten perusteella teemahaastatteluun muotoutui kolme kokonaisuutta. Ensimmäisenä halusin tietää haastateltavilta ennakkotietoja haastateltavien käsityksestä varhaisesta tuesta, ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ja sen mahdollisuuksista tukea vanhemmuutta. Toisena kokonaisuutena haastattelin vanhempia varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön kattavuudesta. Miten vanhemmat olivat kokeneet tuen riittävyyden sekä palvelujen saavuttamisen? Kolmanneksi osioksi nostin vanhempien omat toiveet ja ajatukset varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämiseksi. Teemahaastattelurunko on opinnäytetyön liitteenä, liite 1.

Tutkimustani varten haastattelin kolmea Purjeen asiakasperhettä syksyllä 2012, joissa oli Purjeen asiakassuhteen alkaessa ollut varhaiskasvatusikäisiä lapsia ja vanhemmat olivat tarvinneet perhetyön tukea oman uupumisen ehkäisemiseksi tai tueksi omaan vanhemmuuteensa. Haastateltavien omat kokemukset antavat perhetyön parissa työskenteleville arvokasta kokemuksellista tietoa, jota voidaan hyödyntää perhetyötä kehitettäessä sekä suunniteltaessa riittäviä tukimuotoja varhaiskasvatusikäisten lasten uupumuksen ennaltaehkäisyyn sekä varhaiseen tukeen.

Tutkimuksen aineistonkeruuta aloittaessani pohdin Purjeen toiminnanjohtajan kanssa tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Valitsimme tutkimukseen harkinnanvaraisesti Purjeen asiakasperheiden vanhempia, joita voisin lähestyä tutkimuksellani. Jouduin tutkimuksessani käyttämään harkinnanvaraista otantaa informanteja harkitessani oman koulutussuuntautumiseni perusteella. Lastentarhanopettajan pätevyyttä tavoitellessani minun tuli huolehtia, että asiakasperheissä on tai oli ollut varhaiskasvatusikäisiä lapsia asiakkuuden alkaessa Purjeessa. Opinnäytetyön aihe rajasi suoraan osan asiakasperheistä tutkimuksen ulkopuolelle. Informantit valitsimme yhteisymmärryksessä toiminnanjohtajan kanssa. Toiminnanjohtaja lähestyi ensin vanhempia kysymällä kiinnostusta lähteä mukaan tutkimukseeni. Kun lupa lähestyä vanhempia oli myönnetty, sovin haastatteluajat vanhempien kanssa. Jokainen valitsemistamme vanhemmista halusi lähteä mukaan tutkimukseen ja sain haastateltua kaikkia haluamiani vanhempia syksyllä 2012. Ennen varsinaista

haastattelua, pyysin informanteilta kirjallisen luvan haastatteluun ja aineiston nauhoittamiseen.

4.4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka valitsin, sillä sen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Pyrin tutkimuksellani selvittämään, mitä perheiden vanhemmat itse ajattelevat aiheesta. Laadullisen tutkimuksen tunnusmerkkeinä voidaan pitää tutkittavien näkökulmaan syventymistä sekä haastattelua aineistonkeruumenetelmänä (Eskola & Suoranta 1998, 15). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa. Tutkimuksen avulla yritetään ymmärtää toimintaa, joita tutkimuskysymyksissä on noussut esille. Laadullinen tutkimus ei tähtää tilastollisiin yleistyksiin. Tärkeintä laadullisessa tutkimuksessa on, että informanteilla eli haastateltavilla, on kokemusta tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88).

Laadullisessa tutkimuksessa informanttien lukumäärä ei ole ratkaiseva. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista harkinnanvarainen otanta haastateltaviksi informanteiksi sekä haastattelujen analysoiminen mahdollisimman tarkasti. Laadullisessa tutkimuksessa panostetaan laatuun, ei määrään. (Eskola & Suoranta 1998, 18.) Harkinnanvaraista otantaa käyttäessäni mietin tarkasti tunnusmerkkejä teorian, opinnäytetyön aiheen sekä oman koulutussuuntautumiseni pohjalta, joita haluan haastateltavista informanteista löytää. Valitsimme tutkimukseeni yhdessä Purjeen toiminnanjohtajan kanssa kolme asiakasperheen vanhempaa, informanttia, joilta sain kerättyä vastauksia tutkimuskysymyksiini. Sovimme toiminnanjohtajan kanssa, että jos aineisto tuntuisi aineistonanalysoinnin jälkeen suppealta, voisimme pohtia tutkimukseen lisää informantteja yhdessä.

4.5 Tutkimuksen analysointi

Valitsin teemahaastattelut tutkimukseni aineistonkeruumenetelmäksi, koska pidin etuna, sitä, että voin kohdata haastateltavat kasvokkain ja avoin kysely jättäisi tilaa lisäkysymyksille. Teemahaastattelussa käytetään haastattelun pohjalla kysymysrunkoa, joka mahdollistaa avoimen vuorovaikutuksellisen keskustelun. Haastatteluissa tuli huomioida niiden luotettavuus, jota saattaa heikentää haastateltavien taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 202). Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelumenetelmässä käytetään haastattelurunkoa, jossa kysymykset ovat haastateltaville samat. Kysymykset on sidottu ennalta suunniteltuihin teemoihin. Vastausvaihtoehtoja ei ole luokiteltu ja haastateltavat voivat tuoda oman äänensä vapaasti kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.) Haastattelutilanteissa oli etu käyttää teemahaastattelua metodina. Haastattelutilanne oli ohjattu tiettyihin teemoihin, joiden ympärillä halusin keskustelun pysyvän. Haastattelin vanhempia rauhallisissa tilanteissa, työhuoneessani Keravan kirjastolla tai heidän kodeissaan. Kysyin asiassa haastateltavien mielipidettä, mikä heistä tuntuisi luontevimmalta.

Laadullista tutkimusta tehdessä on hyvä varautua muuttuvaan tutkimussuunnitelmaan. Aineistonkeruu ja -analyysi, tulkinta sekä raportointi nivoutuvat yhteen. Koko tutkimusprosessi on laadullisessa tutkimuksessa tarkastelun alla ja tutkimusongelmaa tulee miettiä aineiston keruun ja tutkimuksen kirjoittamisen kuluessa. (Eskola & Suoranta 1998, 15–16.) Luotettavaksi aineistonkeruumenetelmäksi haastattelut tekee niiden nauhoittaminen ja litteroiminen sekä huolellinen analysoiminen. Aineistoa analysoidaan teemoittelun avulla, jolloin pystyy luokittelemaan aineistoa niiden eroavaisuuksien ja yhtäläisyyksien avulla. Pyrin nostamaan aineistosta tutkimuskysymyksiä valaisevia teemoja esille.

Purin syksyllä 2012 nauhoitettuja haastatteluja heti haastatteluja seuranneina päivinä. Alkuun litteroin kaikki haastattelut koneella puhtaaksi sanatarkasti, jonka jälkeen analysoin aineistoa käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä metodina. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota käytetään

useimmiten laadullista tutkimusta tehdessä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91). Teemoittelin ja koodasin aineistoa. Pyrin nostamaan aineistosta esille asioita, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiini. Luokittelin aineistoa eri aihepiirien mukaan.

Aineiston luokittelussa määritetään luokkia ja tarkastellaan montako kertaa eri aiheet tulevat aineistossa esille, näin ollen tuloksia voi taulukoida. Teemoittelussa aineistoa tarkastellaan perehtymällä aineiston sanomaan. Mitä teemoja aineistossa tulee esille. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93.) Aineistoa analysoidessa tuli päättää hakeeko tuloksista samankaltaisuuksia vai erilaisuuksia. Taulukoin tutkimusaineistoa tutkimuskysymysten ja teemahaastattelun teemojen mukaan. Tutkimustuloksia nousi taulukoinnissa hyvin esille. Tutkimusaineistosta nousi vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Aineistoa analysoidessani esille nousi mielenkiintoisia suoria lainauksia, joilla opinnäytetyötäni olisi voinut elävöittää ja käyttää lainauksia kuvastamaan paremmin vanhempien ääntä. Päädyin jättämään silti lainaukset pois, sillä informanttien määrän ollessa hyvin pieni, ajattelin, että vaarana olisi haastateltavien tunnistaminen tekstistä.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Haastateltavien ennakkotiedot

Haastattelujen alussa kartoitin vanhemmilta esitietoja. Kysyin haastateltavien perhemuotoa, perheen kokoa sekä lapsien ikää lastensuojeluasiakkuuden alkaessa. Halusin varmistaa nämä asiat, jotta haastateltava on varmasti osuva informantti oman sosionomi (amk) + lastentarhanopettaja – koulutussuuntautumiseni vuoksi. Perheiden tunnistettavuuden vuoksi en mainitse opinnäytetyössä kerättyjä taustatietoja muuta kuin, että perheissä lastensuojeluasiakkuuden alkaessa on ollut varhaiskasvatusikäinen lapsi tai lapsia. Päädyin ratkaisuun siksi, että laadullisen tutkimukseni otannan ollessa pieni, on lukijan helppo tunnistaa kyseinen perhe.

Ensimmäisessä haastatteluosiossa käsiteltiin vanhempien ennakkotietoja varhaisesta tuesta sekä ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Pysin kartoittamaan vanhempien käsitystä ympäröivistä lapsiperheiden palveluista ja tukimuodoista tukea vanhempien jaksamista omassa vanhemman roolissa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että käsitteenä varhainen tuki tai ennaltaehkäisevä perhetyö ei ollut kovin tuttu haastateltaville. Kaksi kolmesta haastateltavasta ei osannut määrittellä käsitettä, yksi haastateltavista oli oikeilla jäljillä. Vanhempi osasi määrittellä käsitteet kohtuullisen hyvin. Koska aihepiiri ei ollut haastateltaville kovin tuttu, oli vaikea haastatella vanhempien ennakkotietoja asiasta. Palautin haastateltaville mieleen muutamia heitä koskettavia ennaltaehkäiseviä perhetyön lapsiperheen palveluja omassa kunnassaan. Näitä muun muassa olivat neuvola, päiväkotitoiminta, perheneuvola, terveydenhuolto, perhekerhot, harrastukset ja kirkko.

Jokainen haastateltavista tunnisti käyttäneensä kyseisiä palveluja tai ainakin osaa niistä. Palvelut tuntuivat lopulta olevan haastateltaville tuttuja asioita, mutta niitä ei oltu osattu mieltää erityisesti vanhemmuutta tukeviksi palveluiksi. Jokainen oli käyttänyt kunnan tarjoamista palveluista neuvolaa, terveydenhuoltoa sekä päivähoitoa. Muita suosittuja palvelumuotoja nousi esille

kirkon perhekerho sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekahvilat. Vanhemmuuden tärkeänä tukimuotona nousi esiin myös vanhempien oma sosiaalinen verkosto, jolla tarkoitettiin omia läheisiä kuten perhettä, sukua tai ystäviä.

5.2 Palvelujen kattavuus vanhemmuutta tukevana tekijänä

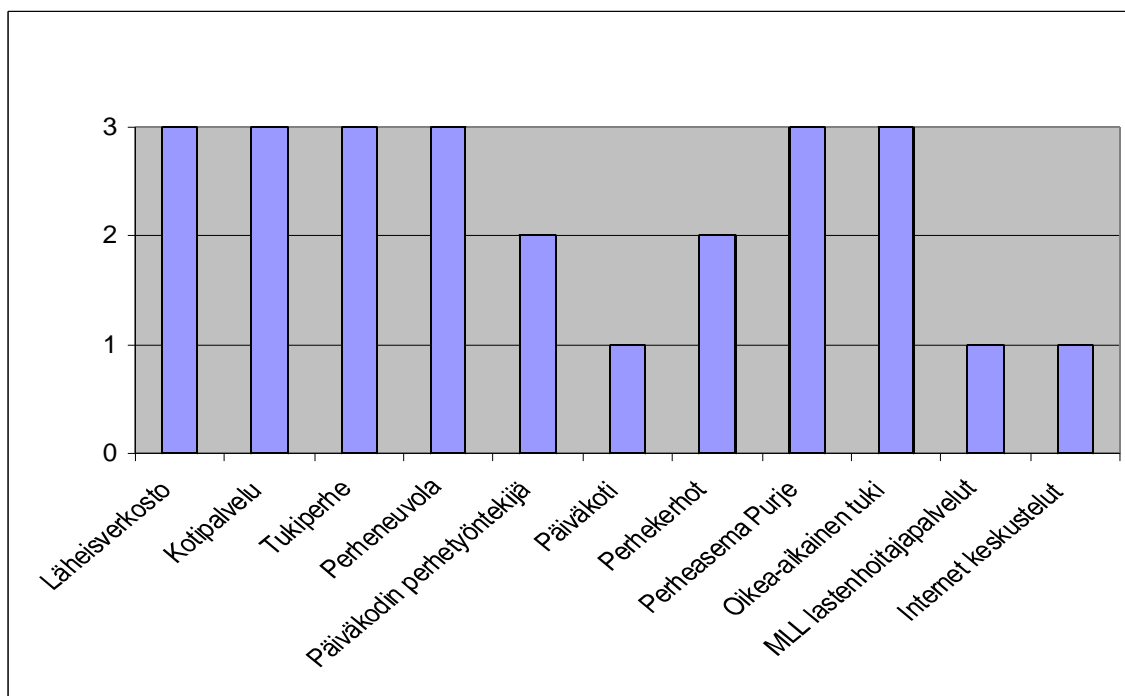
Teemahaastattelun toisessa osiossa tuli ilmi, että varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön palvelut koettiin tärkeinä. Vanhemmat mielsivät palvelut enemmän lapsille suunnattuina palveluina eikä vanhemmuutta tukevina palveluina. Jokainen haastatelluista vanhemmista koki tavoittaneensa peruspalvelut hyvin ja saaneen palveluista hyvin tietoa. Jonotusajat palveluihin olivat olleet kohtuullisia.

Yhteneväistä tutkimustuloksissa oli, se, että perheiden ja vanhempien kohdatessa hankaluuksia elämässään tai muuttuvia elämäntilanteita, jolloin vanhemmuuteen oli kaivattu lisää tukea, tarvittavia palveluja oli vaikeahkoa löytää ja saada vanhemmuuteen sekä perheen tilanteeseen yksilöityä ja tarpeeksi monimuotoista apua. Jokaisella haastateltavalla tuli ilmi useampia epäkohtia, jotka painoivat vanhemman roolissa jaksamista.

Varhaisia tukimuotoja, joita haastateltavat pitivät tärkeinä, olivat päivähoidon perhetyöntekijä, perheneuvola sekä kotipalvelu. Vanhemmat olisivat kaivanneet oman jaksamisensa tueksi oman lähiverkoston puuttumisen vuoksi myös tukiperheitä. Mutta haastateltavien mukaan tukiperheen saaminen edellyttäisi lastensuojelun asiakkuutta. Perheneuvolaan oli saatu parhaiten perheen muuttuneessa tilanteessa aikoja lapsineuvolan kautta, mutta varsinaisia tapaamiskertoja perheneuvolan perhetyöntekijän kanssa oli haastateltavien mukaan niukasti. Jokainen haastateltava oli ollut tyytyväinen kaikkeen saamaansa keskusteluapuun monelta eri taholta. Kaksi vanhemmista oli sitä mieltä, että vanhemman uupuminen olisi voitu estää kotipalvelun avulla. Jokainen vanhemmista oli saanut jonkin verran kotipalvelua lasten ollessa varhaiskasvatusiässä, mutta kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että palvelu oli

niukkaa ja riittämätöntä. Osa vanhemmista kaipasi kotipalvelusta neuvontaa ja keskusteluapua, osa taas konkreettista lastenhoitoapua tai kodinhoidollista apua. Riittäväällä kotipalvelulla arveltiin olevan paras vaikutus vanhemman jaksamiseen, erityisesti elämän kriisitilanteissa. Yksi vanhemmista oli säännöllisesti tavannut päiväkodin perhetyöntekijää, jonka keskusteluapu ja tuki oli koettu hyväksi.

Alla oleva taulukko kuvastaa vanhemmilta nousseita vanhemmuutta tukevia tekijöitä. Nämä vanhemmuutta tukevat tekijät nousivat vanhemmilta itseltään ja taulukon tarkoituksena on kertoa, kuinka moni haastateltavista mainitsi kyseisen asian vanhemmuutta tukevana tekijänä.

Taulukko 1. Haastateltavilta nousseet vanhemmuutta tukevat tekijät

5.3 Haastateltavien kehittämissuhteita

Haastattelun viimeisessä osiossa pyrin selvittämään haastateltujen vanhempien ääntä ennaltaehkäisevän perhetyön ja varhaisen tuen palveluja käyttävinä

kokemusasiantuntijoina, millaista palvelua he olisivat vanhempina kaivanneet oman jaksamisensa tueksi.

Merkittävä asia, jonka haastateltavat toivat esiin, oli ehdottoman luottamuksellinen keskusteluapu. He toivoivat tahoja, jolle voisi uskoutua perheen ongelmista ja vanhemmuuden haasteista, ilman pelkoa lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Yksi vanhemmista oli kokenut tilanteen, jossa hän oli hakenut apua vanhemmuutensa viranomaiselta, joka oli reagoinut vanhemman tuen tarpeeseen tekemällä lastensuojeluilmoituksen. Kaksi haastateltavista toivoi apua nimenomaan omaan vanhemmuuteensa ja parisuhteeseensa, ilman että huoli lasten hyvinvoinnista menisi heti edelle. Vanhemmat kokivat, että kun vanhempi voi hyvin, voi lapsikin.

Palveluihin kaivattiin parempaa palveluohjausta, palvelupistettä tai neuvolaan erityistä yhteyshenkilöä, jolta saisi tietoa eri palvelumuodoista silloin kun vanhempi kokee tarvitsevansa erityistä tukea jaksamiseensa. Avun saaminen koettiin hitaaksi ja monimutkaiseksi elämän kriisitilanteissa. Kotipalvelun merkitys ja tukiperheet koettiin tärkeiksi, etenkin oman tukiverkoston uupuessa. Jokainen haastateltavista oli sitä mieltä, että näitä kahta tukimuotoa tulisi kehittää, eikä asiakkuuteen pääsemiseksi pitäisi edellyttää lastensuojelun asiakkuutta.

Haastattelussa tuli ilmi konkreettisia apu- ja tukimuotoja. Yksi haastateltavista toi esille lapsiperheiden köyhyyden ja koki olevansa eriarvoisessa asemassa moneen muuhun perheeseen verrattuna. Vanhempi toivoi lapsilleen harrastusmahdollisuuksia, jonka sen hetkinen vähävaraisuus oli estänyt.

6 TULOSTEN YHTEENVETO

6.1 Tulosten yhteenveto

Opinnäytetyön haastattelujen tutkimustuloksissa nousi esille vanhemman kokemusasiantuntijuus varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön palvelujen osalta. Vanhempien kokemuksellinen tieto on arvokasta tietoa, jonka tiedostamalla voidaan kehittää palveluja entistä tehokkaammaksi.

Haastatteluissa nousi esille vanhempien toive, jossa palveluntuottajat osaisivat paremmin ottaa perheet ja vanhemmat yksilöllisinä huomioon. Palveluja tulisi monimuotoistaa ja räätälöidä vastaamaan perheiden tarvetta. Palveluja pitäisi kohdentaa ja ottaa oikea-aikaisuus huomioon. Erityisesti perheitä kohtaavissa kriisitilanteissa palvelujen oikea-aikaisuudella ja niiden löytymisellä voi olla ratkaisevan suuri merkitys.

Haastatteluissa tuli ilmi vanhempien tyytymättömyys varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän perhetyön palveluihin nykyisessä muodossaan. Palveluja ei ole tarpeeksi ja ne eivät auta tilanteiden kriisiytyessä. Kriisitilanteiden vallitessa taas koettiin, että luottamuksellisen keskusteluyhteyden luomisella esimerkiksi päiväkodin perhetyöntekijään voi olla suuri riski päätyä lastensuojelun asiakkaaksi. Vaikka päiväkodin perhetyöntekijä koettiin kaikkien mielestä pääsääntöisesti positiiviseksi asiakksi, silti kaksi haastateltavista toi esille huolen täydellisen luottamuksen puuttumisesta.

Kaksi haastateltavista koki, että eivät uskaltaneet ilmaista avun tarvettaan lähipiirissään ja omassa sosiaalisessa verkostossaan tarpeeksi selkeästi ja he olisivat kaivanneet neuvolasta, perheneuvolasta, päiväkodista tai kotipalvelusta jatkuvaa keskusteluapua. Myös konkreettista lastenhoitoapua kaivattiin. Kaikki haastateltavat kokivat, että kotipalvelulla oli suurin sija vanhemmuuden ja vanhemman roolissa jaksamisen tukemisessa. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että palvelu nykyisellään ei vastaa lainkaan lapsiperheiden tarpeita.

Yksi haastateltavista korosti vanhemman palveluohjauksen merkitystä, monesti vanhemman jaksamisesta ja riittävästä tuesta on etua lapsellekin. Lapsiperheiden taloudelliset ongelmat näkyivät myös haastattelussa vanhemmuutta kuormittavana tekijänä.

6.2 Kehittämisehdotukset

Opinnäytetyön tutkimustulokset ovat sovellettavissa työelämään. Tutkimustuloksia voidaan tarkastella kehittämisehdotuksina ja niitä voidaan peilata Perheasema Purjeen perhetyöhön. Tutkimustulokset olivat osittain tutkijana minusta odotettavia. Tutkimustuloksissa nousi esiin vanhempien tyytyväisyys Purjeen perhetyötä kohtaan. Jokainen vanhemmista oli kokenut Purjeen perhetyön merkityksen vanhemmuutta tukevana tekijänä. Tutkimusta tehdessä tuli tutkijana ja Purjeen työntekijänä luottavainen olo vanhemmilta saatuun Purjeen perhetyön palautteeseen, kehittymisen varaa toki on.

Kehittämisehdotuksia Purjeen perhetyölle voidaan pitää palvelun oikea-aikaisuutta ja monimuotoisuutta. Miten Purjeen perhetyötä saataisiin vastaamaan perheiden todellisia yksilöllisiä tarpeita. Perhetyötä suunnitellaan yhdessä perheen ja sosiaalitoimen kanssa, mutta vastaako se aina täysin perheen tarpeita ja tukeeko palvelut vanhemmuutta? Palvelut olisi hyvä saattaa perheiden ulottuville elämän kriisitilanteissa. Miten palveluja voidaan tarjota nopeammin akuuteissa tilanteissa? Miten Purjeen perhetyö omalta osaltaan tukee varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempia ja ennaltaehkäisee vanhempien uupumista? Perhetyön kohdennusta on myös syytä miettiä. Hyötyykö perhe perhetyöstä Purjeen Tuulikummussa perhetyölle varatussa kiinteistössä ”pikkutalossa” vai tulisiko perhetyö kohdentaa suoraan perheen kotiin? Olisiko Purjeen perhetyöllä mahdollisuutta tarjota vanhemmille enemmän luotettavaa keskusteluapua ja tukea vanhemmuuteen sitä kautta? Vanhemmuutta voisi tukea myös tarjoamalla perheille enemmän konkreettista lastenhoitoapua ja torjua perheiden vähävaraisuudesta johtuvaa eriarvoisuutta mahdollistamalla lasten harrastuksia sekä tarjoamalla retkimahdollisuuksia.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli silmiä avartava ja hyödyllinen oppimiskokemus. Tutkimuksen myötä heräsi todellinen mielenkiinto perhetyötä kohtaan ja aito huoli varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien uupumisesta. Itsekin varhaiskasvatusikäisen lapsen vanhempana ja varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa työskentelevänä tiedän, että elämässä tulee eteen paljon tilanteita, jolloin kaikki mahdollinen tuki, konkreettinen ja keskusteluapu on tarpeen. Vanhemman jaksaminen on todella koetuksella ajoittain ja nopeaa apua tarvitaan.

Erityisen kiinnostavaa tutkimuksen tekeminen oli, koska sain haastatella oman työpaikkani asiakasperheiden vanhempia kokemusasiantuntijoina kasvotusten. Haastattelutilanteet olivat miellyttäviä kohtaamisia Purjeen asiakasperheiden kanssa. Vaikka Purjeen työntekijänä perheet olivat minulle entuudestaan tuttuja, haastattelutilanteet pysyivät hallittuina selkeän teemahaastattelurungon avulla. Haastattelutilanteet eivät menneet perheen kuulumisiin haastattelutilanteissa vaan pysyimme mielestäni hyvin asiassa. Vanhemmat lähtivät mielellään tutkimukseen mukaan ja kokivat antavansa tärkeää tietoa palvelujen kehittämistä varten. Vanhemmat kokivat tutkimuksen tärkeäksi ja olivat kiinnostuneita lukemaan opinnäytetyön valmistuttua. Luottamuksellisen haastattelun pohjaa loi tutkijan lupaus siitä, että tutkimus olisi myös vanhempien saatavilla ja luettavissa.

Haasteena tutkimusta tehdessä pidin oman työnkuvani asettamaa valta-asemaa haastatteluissa. Pohdin, saanko vanhemmilta luotettavia vastauksia, sillä teen työtä lastensuojelun parissa, jonka asiakasperheiden vanhempia haastattelin. Laadullisen tutkimuksen teoriaa opiskellessani, löysin Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997) maininnan siitä miten haastateltava saattaa antaa itselleen otollisia vastauksia. Koska tutkimukseni sijoittuu siihen raja-aikaan, jolloin perheistä tuli lastensuojelun asiakkaita, uskon saaneeni luotettavia vastauksia ja tutkimustulokset ovat sitä kautta luotettavia.

Työtä tehdessä minun on tullut muistaa matkan varrella sosiaalialan kompetenssit (Sosiaaliportti i.a.) sosiaalialan koulutusohjelman mukaista sosionomin pätevyyttä tavoitellessani. Työn myötä koen, että sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakaskastyön osaaminen, palvelujärjestelmän tunteminen, kriittinen ja refleктоiva työote, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen ovat kasvaneet ja vahvistuneet matkan varrella. Työ on edistänyt omaa osaamistani varhaiskasvatuksen ammattilaisena ja olen onnistunut kartuttamaan tietouttani varhaiskasvatuksesta, varhaiskasvatusikäisistä lapsista, vanhemmuudesta, perheistä ja näiden tukimuodoista.

Opinnäytetyöni pohjalta nousi uusia tutkimuskysymyksiä esiin. Mielestäni voisi tutkia mahdollisuutta parantaa kunnissa kotipalvelua ja miettiä miten palvelu saadaan yhä useammalle sitä tarvitsevalle. Kotipalvelu nähtiin vain positiivisena asiana ja suurena tukena vanhemman roolissa jaksamiselle elämän kriisitilanteissa. Nopeat kohdennetut palvelut ovat tarpeen. Miten palvelut saadaan muodostettua sellaisiksi, että niitä on perheiden helppo lähestyä, hakea, luottaa ja saada niistä sellaista tukea vanhemmuuteen, että perhe pärjäisi ilman lastensuojelun asiakkuutta.

LÄHTEET

- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen.
Tampere: Vastapaino.
- Finlex i.a. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 9.2.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>. Tuloste tekijän hallussa.
- Heikkilä, Marianne & Luumi, Pertti 2003. Rakasta lasta – Suojele lapsuutta.
Helsinki: LK-kirjat.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Helminen, Jari 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hermanson, Elina & Martsola, Riitta 2006. Aikuinen vanhemmuus. Katoavan kasvatuksen jäljillä. Helsinki: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita.
Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu.
Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Junnila, Anneli 2010. Perheasema Purjeen laatukäsikirja 2010.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2007. Perheen parhaaksi, perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kerava i.a. Päivähoito. Viitattu 10.2.2013. <http://www.kerava.fi/paivahoito.asp>.
Tuloste tekijän hallussa.
- Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopiston kirjapaino.
- Myllärniemi, Anniina 2007 i.a. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä –jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Viitattu 9.2.2013.
http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytanta.pdf. Tuloste tekijän hallussa.

- Pietilä, Anna-Maija (ym.) 2001. Preventiivinen perhehoitotyö. Terveyttä edistävien työmenetelmien arviointia Lapsiperhe-projektissa. Kuopio. Kuopion yliopisto.
- Reijonen, Mikko 2005. Voimaa perhetyöhön, arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rönkkö, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus, Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.
- Salmi, Minna; Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi 1996. Lapset ja lama. Helsinki: Stakes.
- Sosiaaliportti i.a. Sosiaalialan kompetenssit. Viitattu 17.2.2013.
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/. Tuloste tekijän hallussa.
- Sosiaaliportti i.a. Tukihenkilö ja tukiperhe. Viitattu 18.2.2013.
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/. Tuloste tekijän hallussa.
- Sosiaaliportti i.a. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 8.2.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/vanhemmuudenroolikartta/>. Tuloste tekijän hallussa.
- Sosiaaliportti i.a. Varhaiskasvatuksen perhetyö. Viitattu 15.12.2012
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/kuvaus/?Practicelid=8a7570a0-32b0-4bbe-8aac-84185c14b946>. Tuloste tekijän hallussa.
- Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Avohuollon tukitoimet lastensuojelussa. Viitattu 8.2.2013.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/avohuollon_tukitoimet. Tuloste tekijän hallussa.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.

Helsinki: Tammi.

Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere:

Vastapaino.

LIITE 1: Teemahaastattelun runko

Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsingin toimipiste
Terhi Kujanpää
c10967

Teemahaastattelu

Syksy 2012

TEEMAHAASTATTELU – VARHAINEN TUKI VANHEMMUUTTA TUKEMASSA

Haastattelussa keskitytään erityisesti varhaiskasvatusikäisiin lapsiin ja vanhemmuuden tukemiseen lasten ollessa alle kouluikäisiä.

Esitiedot

Perhemuoto lastensuojeluasiakkuuden alkaessa?

Montako aikuista ja lasta perheeseen kuuluu?

Lasten iät asiakkuuden alkaessa?

1 Haastateltavan ennakkotiedot varhaisesta tuesta ja sen mahdollisuuksista tukea vanhemmuutta

Onko käsite ”varhainen tuki” sinulle tuttu?

Mitkä varhaisen tuen keinot ovat perheellenne tuttuja?

Mitä muita tukimuotoja perheellänne on käytettävissä?

2 Varhaisen tuen kattavuus vanhemmuutta tukiessa

Millaisena olet kokenut varhaisen tuen?

Miten perheenne on tavoittanut varhaisen tuen palvelut?

Onko perhe löytänyt tietoa palveluista?

Onko jonotusajat varhaisen tuen palveluihin olleet kohtuullisia?

Onko tukea saatu riittävän nopeasti?

Mitä varhainen tuki on tuonut teidän perheellenne?

3 Ehdotuksia varhaisen tuen kehittämiseen

Mitä ja millaista tukea sinä olisit vanhempana kaivannut itsellesi ja perheellesi?

KIITOS HAASTATTELUSTA!